



Kandyd odwiedza Eldorado – utopia w powiastce filozoficznej Woltera

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marcin Furlepa, *Pojęcie utopii na przestrzeni wieków*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2001, nr 4/7, s. 13.
- Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiastki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 129.
- Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiastki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 131–132.
- Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiastki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 129–130.
- Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiastki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 131.
- .



Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Od kiedy człowiekowi udało się uregulować metody życia zbiorowego i stworzyć cywilizację, musiał borykać się m.in. z nierównością społeczną, korupcją oraz z szeroko pojętym okrucieństwem. Zmagania z niedoskonałą rzeczywistością oraz ludzkimi przywarami zrodziły w nim marzenia o lepszym i sprawiedliwszym świecie, w którym każdy mógł zaznać szczęścia.

((Marcin Furlepa

Pojęcie utopii na przestrzeni wieków

Już Platon – starożytny filozof, w swoim dziele „Państwo, czyli O sprawiedliwości” poruszał problematykę utopijnej społeczności. W tekście tym zawarł wizję zamkniętego w sobie, niewielkiego świata, który miał za zadanie zapewnić egzystencję mieszkańcom według ściśle określonych zasad surowej dyscypliny społecznej.

Źródło: Marcin Furlepa, *Pojęcie utopii na przestrzeni wieków*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2001, nr 4/7, s. 13.

Na przestrzeni wieków myśliciele oraz artyści kreowali śmiało wizje kolejnych utopijnych krain. Podczas swoich podróży do jednej z nich trafił Kandyd, tytułowy bohater powiastki

filozoficznej Woltera.

Twoje cele

- Przeanalizujesz genezę oraz cechy utopii.
- Wskażesz różnice między utopią a rajem.
- Poznasz literacki obraz utopii w powiastce filozoficznej Woltera *Kandyd*.

Przeczytaj

Utopia i raj

Utopia i raj to dwie krainy, które na mapie naszej wyobraźni leżą obok siebie, ale nie są do siebie podobne. Raj jest danym nam przez Boga miejscem nieustannej szczęśliwości, utopia natomiast to kraina idealnego społeczeństwa, którą stworzył człowiek dla innych ludzi. Raj jest jeden – w kulturze chrześcijańskiej to biblijny Eden, którego opis znajdziemy w *Księdze Rodzaju*, utopii jest wiele i każda ma własną nazwę oraz rządzi się niezależnymi od siebie prawami ustanowionymi przez człowieka. Raj to miejsce związane z wiarą, naszym życiem duchowym, utopia z kolei to przestrzeń wymyślona przez rozum i ludzką wyobraźnię¹.



Rajski ogród, obraz flamandzkiego malarza Izaaka van Oostena (1613–1661)

Źródło: domena publiczna.

Warto zapamiętać

W polskiej twórczości funkcjonowanie utopijnych społeczeństw nie było częstym tematem literackim. W wieku oświecenia ciekawy obraz krainy zorganizowanej właśnie w taki sposób stworzył Ignacy Krasicki w powieści *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* (1776). Nazwał ją Nipu, co można interpretować, doszukując się pochodzenia tego słowa w języku greckim, jako „nigdzie”.

Eldorado

Obecność Kandyda w Eldorado, utopijnej krainie stworzonej przez Woltera na kartach jego powiastki filozoficznej zatytułowanej *Kandyd* (1759), jest tylko epizodem w podróży bohatera, mającej uświadomić mu, że żyje w najpiękniejszym ze światów. Kandyd wraz ze swym przyjacielem Kakambem trafiają do Eldorado przypadkowo, ale opuszczają to miejsce świadomie. Zaopatrzeni w złoto i barany, dary od króla Eldorado, wyruszają w dalszą wędrówkę.

Eldorado to kraina oddzielona od świata skalistymi górami, które izolują, a tym samym chronią żyjących tam ludzi od reszty świata. Mieszkańcy Eldorado są szczęśliwi, nie znają trosk, potrafią w swych codziennych pracach łączyć przyjemne z pożytecznym. Bogactwa krainy Eldorado są nieprzebrane – pełno tam złota, srebra, diamentów i innych

kosztowności. To z nich wykonywane są wszelkie narzędzia czy zabawki. Z nich też budowane są domy i inne obiekty. I właśnie to, że mieszkańcy Eldorado żyją wśród powszechnego dobrobytu, chroni ich od negatywnych emocji – zazdrości, żądz posiadania więcej niż mają sąsiedzi. Mieszkańców cechuje umiar, wyrozumiałość, równość wobec siebie i poszanowanie drugiego człowieka. Przemoc i zbrodnia są im obce, gdyż wartością jest spokój i radość z życia. Są także przekonani, że wszystko, co mają, pochodzi od Boga, któremu nieustannie dziękują za otrzymane dary. Każdy czyni to indywidualnie, w Eldorado nie ma bowiem instytucji religijnych.

((Wolter

Kandyd

Za czym poprowadził Kakambę do starca. Kandyd grał jedynie podrzędną rolę i towarzyszył swemu słudze. Weszli do domostwa bardzo skromnego, brama była srebrna, gzymsy zaś tylko złote, ale obrobione z takim smakiem, iż najbogatsze stiuki nie byłyby ich zaćmiły. Przedpokój był po prawdzie wykładany jedynie rubinami i szmaragdami, ale gust ich wzoru okupywał nadmierną prostotę.

Starzec przyjął cudzoziemców na sofie wyściełonej pierzem kolibrów i podał im chłodniki w naczyniach rżniętych w diamencie.

Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powieści filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 129.

Kandyd w Eldorado

Eldorado, które przedstawił Wolter w *Kandydzie*, ma zarówno cechy utopii literackiej, jak i jej [parodii](#). Warto bowiem pamiętać, że francuski filozof nader często sięgał po satyrę jako narzędzie walki z powszechnymi przekonaniem i przesądem. Opisana przez pisarza kraina, w której panuje szczęście, bogactwo, równość, tolerancja i której mieszkańcy nie dokonują żadnych zbrodni, okazuje się miejscem niezrozumiałym dla Europejczyka. Wszechobecny dobrobyt czy brak trosk związanych z codziennym życiem nie stanowią zachęty do zamieszkania w Eldorado. Kandyd nudzi się wśród społeczności krainy, nie potrafi odnaleźć się wśród zasad, które tam panują, dziwi się im. Woli świat taki, jaki zna – niebezpieczny, pełny przygód i niedoskonałości, w którym istnieje zło oraz niesprawiedliwość. I dlatego opuszcza Eldorado. Wyjeżdża także z innego powodu – poza krainą przebywa Kunegunda, kobieta, której obiecał wspólne życie.

Słowniczek

| parodia

(gr. *parōidia*) – naśladowanie stylu, gatunku w celu jego ośmieszenia

powiastka filozoficzna

(gr. *philéō* – miłuję + *sophía* – mądrość) – utwór z pogranicza prozy fabularnej i eseju filozoficznego, w którym przedstawione postacie i zdarzenia służą ilustrowaniu jakiejś tezy filoz. lub moralistycznej; jako odrębny gatunek literacki ukształtowana w epoce oświecenia; odznaczała się schematyzmem konstrukcji, ironiczno-parodystycznym przedstawieniem fabuły, mającym ujawnić jej właściwą funkcję – przekazanie treści moralistycznych i światopoglądowych, często w sposób sugerujący względność wszelkich tez i zaleceń

utopia

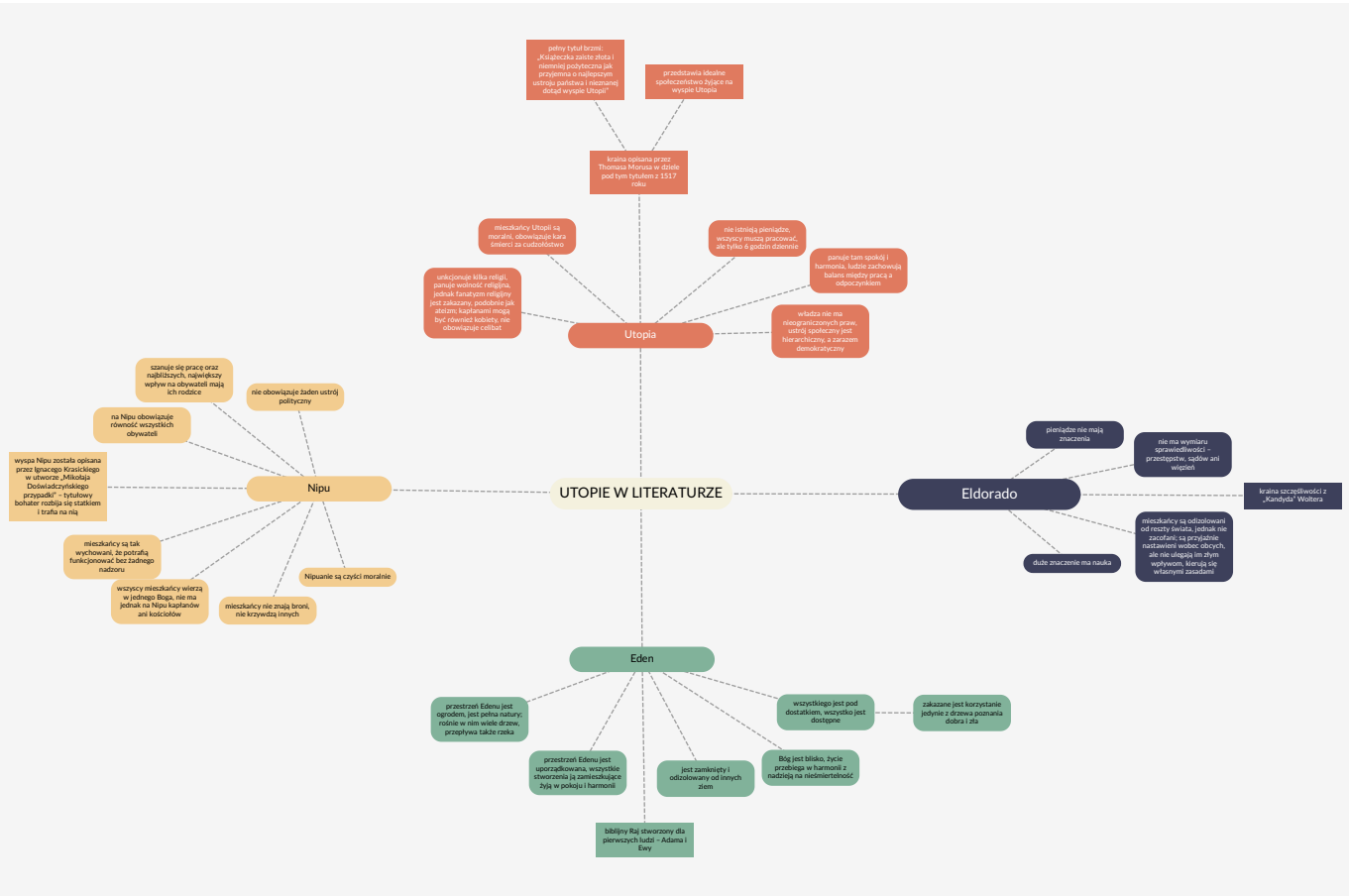
(gr. *ou* – nie lub *eu* – dobry + *tópos* – miejsce, czyli „miejsce, którego nie ma” lub „dobre miejsce”) – termin pochodzący od tytułu łacińskiego dzieła Thomasa More’a *Utopia*; gatunek literatury dydaktycznej obejmujący utwory (głównie powieści) przedstawiające życie idealnej społeczności, np. na nieodkrytych jeszcze lądach lub w jakiejś odległej przyszłości; ukształtowana w okresie odrodzenia na wzorach traktatów polityczno-filozoficznych czasów starożytnych (m.in. Platona), uprawiana do czasów najnowszych

Mapa myšli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i podaj zarówno najważniejsze podobieństwa pomiędzy różnymi typami literackich utopii, jak również kluczowe między nimi różnice.

Zapoznaj się z mapą myśli i podaj zarówno najważniejsze podobieństwa pomiędzy różnymi typami literackich utopii, jak również kluczowe między nimi różnice.



Polecenie 2

Wyjaśnij, czemu służyło odizolowanie wszystkich literackich i kulturowych utopii od reszty świata.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Przyporządkuj do odpowiednich grup cechy określające raj oraz utopię.

Raj

może być ich wiele

wyjatkowe i неповtarzalne

kraina szczęśliwości

Utopia

stworzone przez ludzi,
wyobraźnię

stworzone przez Boga

związane z życiem duchowym

kraina idealnego społeczeństwa

związane z życiem społecznym

Tekst do ćwiczeń 2-3

 Wolter

Kandyd

Tymczasem oprowadzono ich po mieście, pokazano budowle publiczne wznoszące się pod chmury, stopnie ozdobione tysiącnymi kolumnami, fontanny z czystej wody, fontanny z wody różanej, ze słodkich likierów, które płynęły ustawiczne po wielkich placach wyłożonych jakimś drogim kamieniem wydającym zapach podobny woni goździków i cynamonu. Kandyd zapragnął widzieć gmachy sądowe, pałac sprawiedliwości; powiedziano mu, że nic podobnego nie istnieje i że w tym kraju nie znają procesów. Spytał, czy istnieją

więzienia; powiedziano mu, że nie. Co go najwięcej i najprzyjemniej zdziwiło, to pałac nauk, z galerią długą na dwa tysiące kroków, szczególnie wypełnioną matematycznymi i fizycznymi przyrządami.

Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiatki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 131.

Ćwiczenie 2



Uzupełnij tabelę o środki stylistyczne zastosowane w opisie Eldorado i podaj ich funkcję.

Cytat	Środek stylistyczny	Funkcja
"pokazano budowle publiczne wznoszące się pod chmury"		
"fontanny z czystej wody, fontanny z wody różanej, ze słodkich likierów"		
"płynęły ustawiczne po wielkich placach wyłożonych jakimś drogim kamieniem"		

Ćwiczenie 3



Na podstawie fragmentu utworu i odpowiedzi z poprzedniego ćwiczenia scharakteryzuj krainę Eldorado.

Ćwiczenie 4



Tekst do ćwiczeń 5-6

((Wolter

Kandyd

Wreszcie Kandyd, który zawsze miał zamiłowanie do metafizyki, zapytał przez Kakambę, czy mieszkańcy tego kraju mają jakąś religię.

Starzec zarumienił się nieco.

– Jak to! – rzekł – możecie wątpić? Czy bierzecie nas za niewdzięczników?

Kakambo spytał nieśmiało, co za religię wyznają. Starzec poczerwieniał znowu:

– Czyż mogą być dwie? – zawołał. – Mamy, jak sędzę, religię całego świata, uwielbiamy Boga od wieczora do rana.

– Czy uwielbiacie tylko jednego Boga? – rzekł Kakambo, wciąż służąc za tłumacza wątpliwościom Kandyda.

– Oczywiście – rzekł starzec – że nie ma ich dwóch, trzech ani czterech. Przyznam się, że ludzie z waszych stron zadają dosyć osobliwe pytania.

Kandyd nie przestawał zasypywać pytaniami dobrego starca; chciał wiedzieć, w jaki sposób zanoszą się prośby do Boga w Eldorado.

– Nie zanosimy ich wcale – rzekł dobry i czcigodny mędrzec. – Nie mamy go o co prosić, dał wszystko, czego nam trzeba; dziękujemy mu bez przerwy.

Kandyd ciekaw był zobaczyć kapłanów: spytał przez Kakambę, gdzie się znajdują. Dobry starzec uśmiechnął się.

– Moi panowie – rzekł – wszyscy tu jesteśmy kapłanami: król i wszyscy ojcowie rodzin śpiewają uroczyście dziękczynne pieśni co rano, a kilkutysięczny chór towarzyszy im.

– Jak to! nie macie mnichów, którzy nauczają, dyskutują, rządzą, knują i palą żywcem ludzi będących innego zdania?

– Chybabyśmy oszaleli – odparł starzec – wszyscy jesteśmy tu
jednego zdania: nie rozumiem, co to za mnichy, o których mówisz.

Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiastrki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 129–130.

Ćwiczenie 5



Scharakteryzuj religijność mieszkańców Eldorado.

Ćwiczenie 6



Zapoznaj się z fragmentem utworu i wyjaśnij, na czym polega zderzenie dwóch koncepcji wiary i religijności, jakie zostało zilustrowane w utworze.



Zapoznaj się z poniższym fragmentem dotyczącym opuszczenia Eldorado przez Kandyda i Kakambo, a następnie scharakteryzuj wartości, jakimi kierują się bohaterowie.

((Wolter
Kandyd

Spędzili miesiąc w tej gościnie. Kandyd bez ustanku powtarzał:

– To prawda, przyjacielu, jeszcze raz ci przyznaję, że zamek, w którym się urodziłem, nie umywa się do tej rozkosznej krainy; ale cóż! nie ma tu Kunegundy, a i ty zostawiłeś pewnie jaką damę serca w Europie. Jeśli zostaniemy tutaj, będziemy po prostu tym, co drudzy; jeśli natomiast wrócimy do kraju, bodaj z tuzinem baranów obławowanych tutejszymi kamykami, staniemy się bogatsi niż wszyscy królowie razem, nie będziemy się musieli obawiać inkwizytorów i z łatwością zdołamy odzyskać Kunegundę.

Ten pogląd spodobał się Kakambie; tak miło jest uganiać po świecie, odgrywać ważną rolę wśród swoich, popisywać się tym, co się widziało w podróżach, iż dwaj szczęśliwcy postanowili wyrzec się swego szczęścia i poprosić najjaśniejszego króla o pozwolenie odjazdu.

Źródło: Wolter, *Kandyd*, [w:] tegoż, *Powiastrki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 131–132.

Ćwiczenie 8



Opisz własną koncepcję utopijnej krainy.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Kandyd odwiedza Eldorado – utopia w powiastce filozoficznej Woltera

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Zakres rozszerzony

Lektura uzupełniająca

4) Wolter, Kandyd (fragmenty);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przeanalizuje genezę oraz cechy utopii;
- wskaże różnice między utopią a rajem;
- pozna literacki obraz utopii w powiastce filozoficznej Woltera *Kandyd*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel informuje uczniów, że *Kandyd* to powiastka filozoficzna o tym, co jest w życiu ważne. Prosi uczniów o przygotowanie do dyskusji na temat: Co jest ważne dla

ludzi XXI w.? A co było ważne dla społeczeństwa współczesnego Wolterowi?
Uczniowie zapoznają się z fragmentami lektury zamieszczonymi w e-materiale.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel rozpoczyna lekcję od krótkiej informacji na temat powiastki filozoficznej, np. Powiastka filozoficzna ukształtowała się w oświeceniu. To krótki utwór pisany prozą, w którym autor za pomocą elementów świata przedstawionego prezentuje swoje stanowisko na temat wybranej tezy filozoficznej bądź moralnej. Powiastka z jednej strony popularyzuje określoną myśl filozoficzną, z drugiej natomiast ukazuje krytyczny stosunek do niej – odkrywa jej wewnętrzną niekonsekwencję w wyjaśnianiu zjawisk rządzących światem. Krytyczny ogląd świata jest zatem ważnym elementem powiastki, wynikającym z dydaktyzmu oświecenia. Najbardziej znanym autorem powiastek filozoficznych w XVIII wieku był Wolter, a jego *Kandyd* uznawany jest za wzór realizacji gatunku.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”. Następnie rozpoczynają dyskusję, do której przygotowali się w domu. Nauczyciel pilnuje porządku rozmowy i pomaga w doborze argumentów.
2. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się”. Indywidualnie wykonują ćwiczenia 1, 2 i 3. Nauczyciel weryfikuje poprawność odpowiedzi.
3. Uczniowie dobierają się w pary. Ćwiczenia 4, 5 oraz 8 wykonują w kilkusobowych grupach. Przedstawiciel zespołu przedstawia rozwiązania po upływie określonego przez nauczyciela czasu.
4. Uczniowie wykonują parach ćwiczenia nr 6 i 7. Po wykonaniu zadania nauczyciel prosi o przedstawienie wniosków i ewentualny komentarz.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie w kilkusobowych grupach zapoznają się z mapą myśli na temat realizacji utopii w literaturze. Następnie wskazują najważniejsze podobieństwa i różnice pomiędzy różnymi typami literackich utopii. Indywidualnie natomiast wyjaśniają, czemu służyło odizolowanie wszystkich literackich i kulturowych utopii od reszty świata.

Praca domowa:

1. Wyjaśnij, jak rozumiesz zakończenie utworu i co może oznaczać morał: „Trzeba uprawiać swój ogródek”:
Cała gromadka dostroiła się do tego chwalebego zamiaru; każdy zaczął rozwijać swe talenty. Mały kawałek ziemi przyniósł nadspodziewany dochód. Kunegunda była po prawdzie bardzo brzydka, ale stała się doskonałą gospodynią; Pakita haftowała, stara

krzątała się koło bielizny. Nawet brat Żyrofla nie jadł darmo chleba; wykształcił się na doskonałego stolarza, a nawet stał się uczciwym człowiekiem; Pangloss zaś powiadał niekiedy do Kandyda: – Wszystkie wydarzenia wiążą się z sobą na tym najlepszym z możebnych światów; ostatecznie, gdyby cię nie wykopano z zamku nogą za afekt do panny Kunegundy, gdybyś nie popadł w ręce inkwizycji, nie zwędrował pieszo Ameryki, nie postradał wszystkich baranów z krainy Eldorado, nie jadłbyś teraz tutaj kandyzowanych cedratów i pistacji. – Masz słuszość – odparł Kandyd – ale trzeba uprawiać nasz ogródek.

Źródło: *Kandyd*, [w:] Wolter, *Powiadki filozoficzne*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1985, s. 172.

Materiały pomocnicze:

- Sebastian Duda, *Wolter bał się, że jego ciało wyląduje na śmietniku. Krytykował Kościół katolicki, ale umierał, wielbiąc Boga*, „Gazeta Wyborcza”.
- Sławiński Janusz, *Powiadka, Powiadka filozoficzna*, w: *Słownik terminów literackich*, red. M. Głowińskiego, T. Kostkiewiczowej, A. Okopień-Sławińskiej, J. Sławińskiego, Wrocław 2008.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.